

Komorowo. Stanowisko 12: osadnictwo nowożytnie (XVII–XVIII w.). Ślady domniemanej karczmy, red. T. Malinowski, Zielona Góra 1999, ss. 117, ryc. 39, tab. 6.

Omawiane opracowanie ukazało się w cyklu poświęconym tematyce archeologicznej, wydawanym przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną im. Tadeusza Kotarbińskiego w Zielonej Górze. Stanowi ono kolejną część publikacji wyników archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w roku 1974 i 1975 na stanowisku numer 12 we wsi Komorowo, gmina Kaźmierz, powiat Szamotuły w województwie wielkopolskim, zlokalizowanym na polu sołeckim, na południe od dawnego rozgałęzienia dróg prowadzących w kierunkach Komorowo — Pólko i Komorowo — Sokolniki Wielkie. Upřednio zostały już opublikowane dwa artykuły oraz studium zawierające informacje na temat odkrytego tamże wczesnośredniowiecznego cmentarzyska szkieletowego¹.

Zasadniczym celem przedstawianej pracy jest natomiast opracowanie obiektów — pradziejowego i nowożytnych odsłoniętych na stanowisku oraz pochodzących z tych okresów, a pozyskanych w toku prac, różnych kategorii zabytków ruchomych. Obiekty te to płytką jama kultury przeworskiej oraz pozostałości prostokątnego, drewnianego budynku o prymitywnej konstrukcji, interpretowane jako budynek karczmy istniejący od drugiej połowy XVII po XVIII stulecie.

Analizy poszczególnych zbiorów znalezisk wykonali badacze specjalizujący się w poszczególnych dyscyplinach: fragmentów ceramiki nowożytnej — Sławomir Kałagate, ułamków wyrobów szklanych — Jerzy Olczak, monety — Julian Olejniczak, a zwierzęcych szczątków kostnych — Daniel Makowiecki. Wprowadzenie, charakterystyka obiektów, interpretacja ich funkcji, analiza zabytków kultury przeworskiej oraz pochodzących przypuszczalnie z młodszego kamienia i kultury łużyckiej, a także podsumowanie wyników badań są autorstwa Tadeusza Makowieckiego.

W rozdziale zatytułowanym „Materiały archeologiczne”, w jego pierwszej części, autorzy omawiają kolejne odsłonięte obiekty oraz odnotowują wszystkie zabytki ruchome odkryte w trakcie ich eksploracji. W każdym przypadku podana została liczebność znalezisk, ich krótka charakterystyka, niekiedy cechy metryczne. Informacje szczegółowe na ich temat pomieszczono bowiem w dalszych częściach publikacji.

Zbiór fragmentów nowożytnych naczyń glinianych datowany na drugą połowę XVII oraz XVIII wiek, zdaniem S. Kałagate „Na tle innych siedemnasto- czy osiemnastowiecznych zbiorów ceramicznych [...] nie wyróżnia się specjalnie”². Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na jego rzetelne omówienie. Został on podzielony na osiem grup technologicznych: I — naczynia wypalone w atmosferze redukcyjnej; II — fragmenty pochodzące z naczyń toczonych, wypalonych w atmosferze redukcyjnej i dodatkowo pokrytych (przeważnie na stronie wewnętrznej) szkliwem³; III — wypalone w atmosferze utleniającej; IV — wypalone „w atmosferze silnie utleniającej” i pokryte całkowicie lub częściowo szkliwem; V — pochodzące z naczyń pokrytych białą angobą; VI — ułamki naczyń fajansowych; VII — ułamki naczyń mezzomajolikowych; VIII — fragmenty naczyń kamionkowych. Wydzielono je wzorując się na kryteriach zastosowanych przez Leszka Kajzera dla zbioru ceramiki z „wieży Karnkowskiego”⁴. W najliczniejszych grupach: pierwszej, trzeciej i czwartej wyróżniono ponadto po dwie pod-

¹ T. Malinowski, *Badania wykopaliskowe na stan. 4 i 12 w Komorowie, woj. Poznań, w 1974 r.*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, t. 25, 1975, s. 211–216; tenże, *Badania wykopaliskowe na stan. 3 i stan. 12 w Komorowie, gm. Kaźmierz, woj. poznańskie w 1975 r.*, tamże, t. 26, 1977, s. 213–221; T. Malinowski, A. Malinowski, W. Lorkiewicz, *Komorowo, stanowisko 12: cmentarzysko wczesnośredniowieczne*, Słupsk 1994.

² T. Malinowski, S. Kałagate, *Materiały archeologiczne, [w:] Komorowo, stanowisko 12. Osadnictwo nowożytnie (XVII–XVIII w.). Ślady domniemanej karczmy*, red. T. Malinowski, Zielona Góra 1999, s. 73.

³ Tamże, s. 58.

⁴ Zob. L. Kajzer, *Opracowanie zbioru ceramiki naczyniowej z „wieży Karnkowskiego” zamku w Raciążku*, „Kw.HKM”, R. XXXIV, 1986, nr 2, s. 202.

grupy, a wewnątrz tych podgrup także kilka typów garnków i dzbanów w zależności od ukształtowania krawędzi wylewu. Zdecydowanie najwięcej, gdyż niemal 80% całości zbioru pozyskanych wyrobów ceramicznych stanowią ułamki naczyń „wypalonych w atmosferze silnie utleniającej”, czyli zaklasyfikowanych do grupy III. Wśród nich z kolei dominują wytwory zaliczone przez autora do podgrupy A, czyli wykonane z glin żelazistych. Blisko połowę mniej odnotowano fragmentów „naczyni wytoczonych z glin kaolinitowych, wypalonych w atmosferze silnie utleniającej na kolory: białoszary, beżowy lub żółtoszary”, przypisanych w grupie III do podgrupy B. Wśród omawianej kategorii produktów rzemiosła garncarskiego stwierdzono natomiast nikły odsetek ułamków naczyń kamionkowych (grupa VIII) i pseudomajolikowych (grupa VII). Pod względem przeznaczenia w analizowanym zbiorze przeważają naczynia kuchenne: garnki, trójnóżki, pokrywki i misy, nad stołowymi: dzbanami, misami, talerzami i kubkami.

Przy przedstawianiu każdej z grup naczyń S. Kałagate zwrócił uwagę zarówno na cechy związane z procesem produkcyjnym (formowaniem, zdobieniem, wypalaniem), jak morfologią (kształtem, proporcjami). Rozważania uzupełnione zostały licznymi rycinami przedstawiającymi na przykład motywy ornamentów malowanych zaobserwowane na naczyniach⁵, zestawienie średnic wylewów garnków ze wszystkich wyróżnionych grup technologicznych⁶, oraz rysunkami wybranych fragmentów z oznaczeniami za pomocą odpowiednich symboli graficznych⁷. Brak jedynie tabel prezentujących wydzielone typy garnków i dzbanów. Mogłyby one znacznie ułatwić czytelnikom korzystanie z opracowania, a równocześnie lepiej zobrazowałyby opisywane formy.

Ułamki szkieł, opracowane przez J. Olczaka, pochodzą także z wieku XVII i XVIII. Pogrupowano je ze względu na sposób ich zastosowania na: zastawę stołową, naczynia zasobowe, pojemniki apteczne, szkło apteczne, oświetleniowe i okienne. Wygląd, stan zachowania, wymiary poszczególnych części wyrobów, należących do każdej z grup, zostały dokładnie opisane. Autor zamieścił także ciekawe rozważania na temat prawdopodobieństwa istnienia i używania analizowanej kategorii zabytków w dawnej karczmie. Według badacza byłby to zbiór różnorodny, a naczynia szklane najpewniej były w nim „nieliczne i tylko do okazjonalnego użytku przeznaczone”⁸.

W publikacji zamieszczono również informacje o monecie znalezionej podczas badań wykopaliskowych w 1975 roku — szelągu litewskim Jana Kazimierza, wybitym w 1666 roku w mennicy wileńskiej lub w Brześciu Litewskim⁹.

Na podstawie analizy zwierzęcych szczątków kostnych D. Makowiecki podjął się odтворzenia struktury konsumpcji w domniemanej karczmie¹⁰. Według ustaleń badacza białko i tłuszcz zwierzęcy otrzymywano przede wszystkim z bydła, w mniejszym stopniu ze świń oraz małych przeżuwaczy. Spożywano tam również koninę, drób, zająca, ryby, a nawet żółwia błotnego. Ubój zwierząt odbywał się według autora na terenie stanowiska.

Każdą część pracy zamyka spis najważniejszej literatury przedmiotu. Książkę kończy streszczenie całości w języku niemieckim.

Niewątpliwie najciekawsze w analizowanej publikacji są obserwacje poczynione przez badaczy na podstawie wymienionych różnych kategorii znalezisk i możliwości wnioskowa-

⁵ T. Malinowski, S. Kałagate, *Materiały...*, s. 60.

⁶ Tamże, s. 70.

⁷ Objasnienie zastosowanych symboli graficznych zob. T. Malinowski, *Zagadnienia wstępne*, [w:] *Komorowo...*, s. 11.

⁸ J. Olczak, *Zabytki szklane*, [w:] *Komorowo...*, s. 90.

⁹ J. Olejniczak, *Szeląg litewski Jana Kazimierza*, [w:] *Komorowo...*, s. 99–100.

¹⁰ D. Makowiecki, *Zwierzęce szczątki kostne*, [w:] *Komorowo...*, s. 101–108.

nia na ich podstawie o funkcji odkrytego obiektu. Omówione zabytki ruchome są ponadto świadectwem rozmaitych przejawów życia codziennego w dawnej domniemanej karczynie. Wydawnictwo to uzupełnia lukę w publikacjach wyników badań archeologicznych na stanowiskach nowożytnych, w tym wypadku na stanowisku o kategorii nieczęsto rozpoznanej.

M. Bis